



DET KONGELIGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

**SLUTTRAPPORT FOR MILJØVERN SAMARBEID MED
RUSSLAND 2013-2015, AVTALENUMMER RUS-13/0002**

Innhold

1.	Sammendrag	2
2.	Belastningsfullmakter og forbruk	3
2.1	Tildeling og forbruk i 2015	4
3.	Miljøprosjekter i Russland	4
3.1	Havmiljø	4
3.2	Biologisk mangfold	5
3.3	Reduksjon av forurensning	7
3.4	Grensenært samarbeid	7
3.5	Radioaktiv forurensning	9
4.	Barentssamarbeidet	9
5.	Nikkel-saken	10
6.	NGO-samarbeid	11
7.	Internasjonal miljøfinansiering	11
8.	Vedlegg	12

1. SAMMENDRAG

Miljøvernssamarbeidet med Russland skjer innen rammen av miljøavtalen fra 1992 og under ledelse av den norsk-russiske miljøvernkommissjonen. Hovedansvarlige for samarbeidet under kommissjonen er Klima- og miljødepartementet (KLD) på norsk side og Naturressursministeriet på russisk side.

KLD har i perioden 2013-2015 disponert 86,5 millioner kr. på kap/post 118.70.121 og 118.01. etter belastningsfullmakter fra Utenriksdepartementet (UD) til miljøvernssamarbeid med Russland, avtalenummer RUS-13/0002.

I prosjektperioden har KLD prioritert å støtte prosjekter i miljøvernkommissjonens arbeidsprogram for 2013-2015. KLD har også støttet prosjekter under Barents-samarbeidet, prosjekter som bygger opp under formålet for det bilaterale samarbeidet og Barents-samarbeidet, og samarbeid mellom norske og russiske miljøvernorganisasjoner (NGO-samarbeid). Av i alt 62,5 millioner kroner satt av til miljøvernprosjekter og NGO-samarbeid har 61,45 millioner blitt belastet. Det er også betalt inn norske bidrag til Nordic Environment Finance Cooperation (NEFCO) og den Nordlige dimensjons miljøpartnerskap (NDEP). I alt har KLD belastet 78 278 259 kr.

Arbeidsprogrammet for 2013-2015 inneholder prosjekter innen havmiljø, biologisk mangfold, reduksjon av forurensning, grensenært samarbeid og undersøkelser av radioaktiv forurensning. Av i alt 41 prosjekter i arbeidsprogrammet har 36 blitt gjennomført og har oppnådd gode resultater.

Etter Russlands annektering av Krim og bidrag til destabilisering av Ukraina, har kontaktene på politisk nivå vært begrenset. Kommissjonsmøtet som skulle vært holdt i mars 2014 på ministernivå ble utsatt. Prosjektsamarbeidet og kontaktene på embetsnivå har imidlertid vært videreført gjennom hele perioden. Først i desember 2015 ble det holdt et kommissjonsmøte, ledet statssekretær Lunde og viseminister Khramov, hvor det ble vedtatt et nytt arbeidsprogram for perioden 2016-2018.

NGO-loven fra 2012 har i økende grad hemmet arbeidet for de frivillige miljøorganisasjonene i Russland. Noen av de russiske samarbeidsorganisasjonene har fått eller står i fare for å få status som "fremmed agent". Imidlertid har samarbeidet fortsatt, og prosjektene er i all hovedsak blitt gjennomført med gode resultater.

EUs sanksjoner mot Russland medfører begrensninger i de internasjonale finansinstitusjonenes aktiviteter i Russland. Den nordlige dimensjons miljøpartnerskap (NDEP) inngår ikke avtaler om nye prosjekter i Russland. På grunn av dette har det ikke vært behov for påfylling av midler til NDEPs miljøvindu i 2014 og 2015. NEFCO kan fremdeles finansiere nye prosjekter basert på vurdering av nordisk nytte i hvert enkelt prosjekt.

2. BELASTNINGSFULLMAKTER OG FORBRUK

KLD har i perioden 2013-2015 fått belastningsfullmakter fra Utenriksdepartementet til miljøvernssamarbeidet med Russland. Midlene har vært utlyst på KLDs hjemmeside og tildelt etter søknad. Til grunn for tildelingene har vi lagt UD's St. Prp. 1 S 2012-2013, St. Prp. 1 S 2013-2014, St. Prp. 1 S 2014-2015, UD's retningslinjer for prosjektsamarbeid med Russland, KLDs prioriteringer for prosjektsamarbeidet med Russland og arbeidsprogrammet for 2013-2015 under den norsk-russiske miljøvernkommissjonen.

Etter avtale med UD inngikk KLD i 2013 treårige avtaler med flere av tilskuddsmottakerne. Tildelingene ble avklart på politisk nivå i Miljøverndepartementet. I 2014 og 2015 ble det derfor inngått få avtaler om nye prosjekter.

Tabellen nedenfor viser totalt og prosentvis forbruk av belastningsfullmaktene, fordelt over treårsperioden:

Type prosjekter/år	Belastningsfullmakt	Forbruk	Prosent
Miljøvernprosjekter			
2013	12 000 000	10 464 556	87
2014	13 870 000	14 182 638	102
2015	15 500 000	14 567 082	94
Sum	41 370 000	39 214 276	95
NGO-samarbeid			
2013	6 000 000	6 680 000	111
2014	6 630 000	6 932 978	105
2015	6 500 000	6 207 500	96
Sum	19 130 000	19 820 478	104
Restmidler overført til 2013 ¹	2 000 000	2 418 413	121
Sum miljøvernprosjekter og NGO-samarbeid	62 500 000	61 453 167	98
NDEP og NEFCO			
2013	8 000 000	8 000 000	100
2014	8 000 000	4 231 847	53
2015	8 000 000	4 593 245	57
Sum	24 000 000	16 825 092	70
Totalt 2013-2015	86 500 000	78 278 259	90

Som det fremgår av tabellen over, er 98 % av midlene bevilget til miljøprosjekter og NGO-samarbeid blitt brukt. Forskjellen mellom belastningsfullmaktene og forbruket skyldes for det meste at det i 2014 og 2015 ikke ble betalt ut midler til NDEP. Noen av disse midlene ble omdisponert til miljøvernprosjekter og NGO-samarbeid, og i 2015 gav KLD avkall på 4 millioner av belastningsfullmakten. Vi har holdt løpende kontakt med UD om dette.

¹ Belastningsfullmakten for 2013 tillot overføring av 2 000 000 kr av udisponerte midler. Inngåtte forpliktelser fra 2012 og 2011 var høyere enn den summen. Vi viser for øvrig til årsrapporten for 2013.

KLD har innhentet framdriftsrapporter og sluttrapporter fra alle tilskuddsmottakere i tråd med UD's retningslinjer. Rapportene kan sendes UD på forespørsel.

2.1 Tildeling og forbruk i 2015

I 2015 fikk KLD for første gang belastningsfullmakten fordelt på post 118.70.121 og post 118.01. Tabellen viser fordelingen og forbruket på post 70 og post 01.

2015	Tildelt post 70	Belastet post 70	Tildelt post 01	Belastet post 01
Miljøprosjekter	3 700 000	4 679 731	11 800 000	9 887 351
NGO-samarbeid	6 500 000	6 205 500		
NEFCO/NDEP	8 000 000	4 593 245		
Summer	18 200 000	15 478 476	11 800 000	9 887 351

Midler til egne etaters miljøsamarbeid med Russland ble gitt på post 01. En årsak til at vi belastet mindre på post 01 i 2015 enn forutsatt, var at prosjektutgifter på post 118.01 ble belastet uten merverdiavgift, mens tilsagnene var gitt inkludert merverdiavgift².

En fullstendige liste over tilsagn og forbruk i 2015 er vedlagt.

I 2015 bestilte KLD en juridisk vurdering for å få klarhet i hvordan EØS-reglene om offentlig støtte kommer til anvendelse for tilskudd under det norsk-russiske miljøvernssamarbeidet og det arktiske miljøvernssamarbeidet. Konklusjonene i vurderingen har gitt KLD et bedre grunnlag for å vurdere økonomiske aktørers prosjektsøknader opp mot unntaksbestemmelsene i regelverket. Vurderingen er sendt UD tidligere.

3. MILJØPROSJEKTER I RUSSLAND

Arbeidsprogrammet for det norsk-russiske miljøvernssamarbeidet for 2013-2015 ble vedtatt på det 17. møte i den norsk-russiske miljøvernkommisjon 18. september 2012 (vedlagt). Arbeidsprogrammet omfatter prosjekter innen havmiljø, biologisk mangfold, reduksjon av forurensning, grensenært samarbeid og undersøkelser av radioaktiv forurensning. Av i alt 41 prosjekter i arbeidsprogrammet har 36 blitt gjennomført. Det er gode resultater i de fleste prosjektene.

Ved tildelingen av midler til miljøprosjekter har KLD prioritert å støtte prosjektene i arbeidsprogrammet. Det har også være tildelt midler til andre prosjekter i tråd med de avtalte prioriteringene for det norsk-russiske miljøvernssamarbeidet i 2013-2015 (vedlagt). På grunn av det store antallet prosjekter og delprosjekter som har fått støtte, er ikke alle enkeltprosjektene omtalt i denne rapporten.

3.1 Havmiljø

Hovedformålet med havmiljøssamarbeidet er å bidra til en helhetlig, økosystembasert forvaltning av hele Barentshavet. Samarbeidet er høyt prioritert fra både norsk og russisk side og er forankret i en egen arbeidsgruppe, som fra norsk side ledes av KLD og fra russisk side av Naturressursministeriet. Havmiljøgruppa møtes en til to ganger per år. Arbeidsprogrammet for 2013-2015 inneholdt åtte havmiljøprosjekter, hvorav seks har blitt gjennomført og ett har hatt begrenset aktivitet.

² Vi viser i denne sammenheng til nettoføringsordningen for budsjettering og regnskapsføring av merverdiavgift i statsforvaltningen, som ble innført fra 2015.

Det sentrale prosjektet er å etablere *et konsept for forvaltningsplan for russisk side av Barentshavet* basert på norske erfaringer. Gjennom mange år har norsk side informert russiske myndigheter om helhetlig havmiljøforvaltning og presentert forvaltningsplanen for Barentshavet-Lofoten i ulike fora. Dette prosjektet skjøt for alvor fart i 2014, da president Putin underskrev en forordning om utvikling av helhetlig havforvaltning for Russland med Barentshavet som pilotområde. Det pågår nå en prosess på russisk side med utvikling av lovgrunnlag for marin planlegging, parallelt med utviklingen av en pilot-forvaltningsplan. Alle relevante myndigheter på russisk side er med i prosessen, og de norske erfaringene, som har vært formidlet gjennom havmiljøsam arbeidet, benyttes inn i arbeidet.

Felles *kunnskap om miljøet i Barentshavet* er et viktig grunnlag for helhetlig forvaltning. Miljøstatusrapporten for Barentshavet fra 2009 ble oppdatert med nye data og ny kunnskap i 2015. Det er videre produsert et sedimentkart, et biotopkart og et oceanografisk kart som dekker hele Barentshavet. Det er også gjort et sammenlignende arbeid for å studere metodikk for beregning av elvetilførsler av tungmetaller og POPs til Barentshavet. Oppdatert miljøstatus og annen felles kunnskap om miljøet i Barentshavet er presentert på engelsk og russisk i den felles nettportalen www.barentsportal.com.

Samordnet *miljøovervåking* for hele Barentshavet er et annet mål for samarbeidet. En viktig milepæl var enighet med russisk side om hvilke arter og komponenter som skal inngå i et samordnet miljøovervåkningsprogram, i alt 22 indikatorer. Indikatorlisten ble vedtatt på kommisjonsmøtet i 2015, og vil danne grunnlag for videre samarbeid om miljøovervåking.

Miljøsikkerhet, miljørisikovurderinger og teknologi ved petroleumsvirksomhet i Barentshavet var tema for to større seminarer, holdt på Gubkin-universitet i Moskva. I 2013 ble det holdt et seminar i samarbeid med INTSOK, som omfattet et bredt spekter av emner og foredragsholdere, både fra myndigheter og operatører. Ved seminaret i 2015 var det tydeligere fokus på myndighetens rolle og oppgaver innen miljøsikkerhet og miljørisiko ved petroleumsvirksomhet. Seminarene, især det siste, ble godt mottatt på russisk side. Gjennom seminarene har landene fått bedre innsikt i hverandres regelverk, men det er fremdeles et mål å komme i bedre dialog med russiske myndigheter om kravstilling, tillatelser og tilsyn.

Det flere ulike norske instanser som har samarbeid med Russland om relaterte emner på petroleumsfeltet. Eksempler er energidialogen, samarbeid om forebygging av utslipp, oljevernberedskap og miljøsam arbeidet. I tillegg er det aktiviteter under Arktisk Råd. Bedre koordinering på både norsk og russisk side er et mål for neste periode.

Lenker til publikasjoner og resultater:

Barentsportalens: www.barentsportal.com.

Anbefalinger til harmonisert miljøovervåking:

<http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/280544>

Metoder for beregning av elvetilførsler av POPs og tungmetaller:

<http://www.niva.no/rapport/3C00549D1D9AD2C1C1257C70004662DE>

Sedimentkart: <http://www.ngu.no/nyheter/nytt-havbunnskart-barentshavet>

Biotopkart: <http://www.ngu.no/nyheter/nytt-biotopkart-over-barentshavet>

3.2 Biologisk mangfold

Samarbeidet om biologisk mangfold koordineres fra norsk side av Miljødirektoratet, og fra russisk side av Naturressursministeriet. Det har ikke vært noen egen arbeidsgruppe for

biodiversitet, men en slik gruppe er vedtatt opprettet fra 2016. Flere av biodiversitetsprosjektene i arbeidsprogrammet inngår i samarbeidet under Barentsrådets miljøarbeidsgruppe, og prosjektene er også relevante for Arktisk råd. Arbeidsprogrammet inneholdt ni biodiversitetsprosjekter, hvorav åtte er gjennomført/har hatt aktivitet.

Norge og Russland har felles ansvar for forvaltningen av en rekke *sjeldne og truede arter*. Prioriterte arter i dette samarbeidet er sjøfugl, atlantisk laks, isbjørn og hvalross, samt dverggås, stellerand og snøugle. I perioden har det vært gjennomført felles undersøkelser og holdt flere møter for utveksling av data og erfaringer med forvaltning av de prioriterte artene. Det er produsert 24 fakta-ark for utvalgte rødlistearter i Barentsregionen, som skal publiseres i 2016. Prosjektene er svært nyttige for norsk forvaltning.

I 2015 skrev klima- og miljøministeren og naturressursministeren under en egen avtale (MoU) om samarbeid om *isbjørn*, bl.a. for å lette prosessen med å få tillatelse til en felles telling av den norsk-russiske Barentshavs-bestanden av isbjørn i 2015. Det ble allikevel ikke gitt tillatelse til å telle på russisk side, så det tellingen ble bare gjort på norsk side. De foreløpige resultatene kan tyde på at Barentshavs-bestanden av isbjørn fremdeles er i stigning etter at fredningen ble innført i 1973. På det faglige nivået er samarbeidet godt, og første møte i arbeidsgruppen under MoU-en om isbjørn skal finne sted i 2016.

Prosjektet *Kolarctic Salmon* har gitt helt ny kunnskap om genetikken og vandringsmønstrene til den atlantiske villaksen. Resultatene vil gi grunnlag for et bedre forvaltningsregime. Samarbeidet om villaks er fra 2016 tatt ut av arbeidsprogrammet og lagt under en avtale (MoU) som ble undertegnet i september 2015 mellom KLD og det russiske fiskeribyrået.

Innen samarbeidet om *verneområder og våtmark* i Barentsregionen, kan særlig prosjektet Barents Protected Area Network (BPAN), trekkes frem. Målet er å bidra til etableringen av et representativt nettverk av verneområder i Barentsregionen. I 2015 ledet Miljødirektoratet arbeidet med en egen skogvernstrategi for Barentsregionen, som ble presentert på Barents miljøministermøte i Sortavala i november 2015. Barents Habitat Contact Forum ble holdt i 2013 i Bodø og i 2015 i Petrozavodsk, og midler har blitt brukt til å støtte disse konferansene.

Biodiversitetssamarbeidet omfatter også aktiviteten under en MoU med Finland og Russland om *Green Belt of Fennoscandia* - et samarbeid om forvaltning og lokal utvikling med utgangspunkt i naturvernområdene langs grensen mellom Norge, Finland og Russland. Norges bidrag til Green Belt er først og fremst samarbeidet i Pasvik-Inari Trilaterale Park, se nærmere omtale under grensenært samarbeid.

Lenker til publikasjoner og resultater:

Isbjørn: <http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/2015/November-2015/Fortsetter-miljosamarbeidet-med-Russland/Norge-og-Russland-styrker-isbjorn-samarbeidet/>

Hvalross: <http://www.npolar.no/no/nyheter/2015/09-02-hvalross-feltarbeid.html>

Snøugle og dverggås: <http://www.birdlife.no/prosjekter/>, <http://www.piskulka.net/>

Atlantisk laks: <http://prosjekt.fylkesmannen.no/Kolarcticsalmon/>

Barents Protected Area Network (BPAN): <http://www.bpan.fi/>

Skogvernstrategi for Barentsregionen:

http://www.barentsinfo.fi/beac/docs/Strategy_for_Protection_of_Intact_Forests.pdf

Green Belt of Fennoscandia: <http://www.ym.fi/greenbelt>

3.3 Reduksjon av forurensning

I 2012 ble det vedtatt å gjenoppta aktiviteten i arbeidsgruppen for forurensning, som hadde ligget nede en periode. Gruppen har fått nytt mandat og ledes av Miljødirektoratet på norsk side og Naturressursministeret på russisk side. Det har vært holdt årlige møter.

Arbeidsprogrammet for 2013-2015 inneholdt seks forurensningsprosjekter, hvorav fem har blitt gjennomført.

Norsk Energi har i samarbeid med Tekna ledet et svært vellykket samarbeid om *renere produksjon* i Komi-republikken, hvor formålet er å konvertere treavfall til biobrensel.

Opplæring i renere produksjon og rådgivning er gjennomført parallelt med Komi-republikkens eget program for utvikling av bioenergi. Resultatene overgår langt hva en kunne forvente. I prosjektperioden er det gjennomført 100 investeringsprosjekter for utnyttelse av treavfall til energiformål. 21 av prosjektene er av en viss størrelse: 9 fabrikker for produksjon av pellets og briketter, 4 lagringsplasser for treavfall, 3 kraftverk som produserer strøm og varme basert på treavfall, 5 kommunale varmesentraler er konvertert fra kull eller tungolje til treavfall. De gjennomførte prosjektene for utnyttelse av treavfall har redusert mengdene som deponeres med 359 000 tonn årlig. Prosjektet bidrar substansielt til løsningen av ”hot spot” Ko-7 på Barentsrådets liste over alvorlige miljøproblemer i russisk del av Barentsregionen, og har stor verdi som modellprosjekt.

Miljødirektoratet har samarbeidet med Naturressursministeriet om en russisk *implementeringsplan for Stockholmskonvensjonen* om utfasing av persistente organiske miljøgifter (POPs). Samarbeidet har vært vellykket, og Russland omarbeidet sitt utkast til implementeringsplan etter den norske modellen. Miljødirektoratet har også prosjekter innen erfaringsutveksling om *avfallshåndtering* med tre av de russiske regionene i Barentsregionen. Det er gjennomført et pilotprosjekt med nordisk støtte for sortert avfallsinnsamling og bedre innsamling av kvikksølvholdig avfall i byen Severodvinsk i Arkhangelsk fylke. Resultatene er svært gode og erfaringene bør spres.

Russisk nettside om bioenergi, etablert gjennom samarbeidet: <http://www.biotoprk.ru/>
Komi-prosjektet omtalt i Norsk Energis tidsskrift: <http://www.energi.no/docman/tidsskriftet-norsk-energi/tidsskriftet-norsk-energi-2015/252-norsk-energi-nr1-2015/file>

Avfallshåndtering i Severodvinsk:

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/2015/November-2015/Fortsetter-miljosamarbeidet-med-Russland/Radgir-russiske-myndigheter-om-avfallshandtering/>

3.4 Grensenært samarbeid

Det grensenære miljøvernssamarbeidet ledes på norsk side av miljøvern avdelingen hos Fylkesmannen i Finnmark. Bioforsk Svanhovd (nå NIBIO) har hatt flere prosjekter innen dette samarbeidsområdet. Kulturminnevern har i perioden vært lagt inn under det grensenære samarbeidet, med Riksantikvaren og Finnmark fylkeskommune som deltakere på norsk side. Arbeidsprogrammet inneholdt 11 prosjekter under grensenært samarbeid. Åtte prosjekter er blitt gjennomført og ett har hatt noe aktivitet.

Fylkesmannen i Finnmark samarbeider med myndighetene i Murmansk om forvaltning av Pasvik-vassdraget, forvaltning av grenseoverskridende verneområder og om miljøovervåking. Overvåkingsprosjektene er svært viktige som grunnlag for dialog med russisk side om utslippene fra nikkilverket og for å kunne gi god informasjon til befolkningen i grenseområdet. Samarbeidet er svært godt forankret på begge sider og er direkte nyttig for fylkesmannens oppgaver. Prosjektene har også høy grad av måloppnåelse. Flere av

prosjektene har hatt EU-finansiering gjennom Kolarctic ENPI-programmet, hvor de relativt beskjedne prosjektmidlene for det norsk-russiske miljøvernssamarbeidet utløser det mangedobbelte fra Kolarctic ENPI.

Pasvikprogrammet har som formål å overvåke miljøtilstanden i grenseområdene og dermed avdekke virkninger av utslippene fra nikkerverket. Gjennom flere års overvåking er det påvist omfattende skader på skog, forsuring av vann og jordsmonn, samt opphoping av tungmetaller i naturen. Resultatene fra undersøkelser av tungmetaller og persistente organiske miljøgifter (POPs) i innsjøer i grenseområdene viser en betydelig økning av kvikksølv og nikkel i sedimentene de siste 20 årene. Resultatene fra miljøundersøkelsene er viktige både for forvaltningen og befolkningen, blant annet når det gjelder helse og matsikkerhet. Gjennom Kolarctic-prosjektet *Trilateral Cooperation on Environmental Challenges in the Joint Border Area 2012-2014* (TEC) er det utarbeidet et opplegg for harmonisert miljøovervåking mellom Norge, Russland og Finland. Overvåking i Pasvikvassdraget og innsjøer i henhold til TEC-programmet startet opp i 2015.

Overvåking av luftkvalitet har pågått siden 1992 og utføres av NILU på oppdrag fra Miljødirektoratet. Ca. halvparten av kostnadene dekkes av Miljødirektoratets eget overvåkingsbudsjett, mens resten dekkes av prosjektmidler. NILU registrerer årlig brudd på norsk lov for luftkvalitet i grenseområdene. Russisk luftovervåking registrerer gjentatte og kraftige brudd på russiske grenseverdier for luftkvalitet (SO₂) i Nikel og Zapoljarny. Samarbeidet med russisk side om luftovervåking går svært bra. I 2015 ble det publisert en felles rapport om overvåking av luftkvalitet på norsk og russisk side av grensen. Rapporten konkluderer blant annet med at målemetoder og resultater er sammenlignbare når det gjelder svoveldioksid, men ikke når det gjelder tungmetaller. Fremover blir det derfor viktig å samarbeide om målemetoder for tungmetaller med sikte på sammenlignbarhet.

Pasvik-Inari trilaterale park er et grenseoverskridende verneområde mellom Finland, Norge og Russland. Prosjektet bidrar til et utstrakt myndighets- og forskningssamarbeid mellom de tre landene, kompetansebygging og gode løsninger på felles natur- og forvaltningsoppgaver, samt oppfølging av felles tiltaksplan for parken. Pasvik-Inari trilaterale park er sertifisert etter Europarc-standard, noe som vitner om at samarbeidet holder svært høy kvalitet. Den trilaterale parken er del av "Greenbelt of Fennoscandia", nærmere omtalt under biodiversitetssamarbeidet.

Innen samarbeidet om *kulturminnevern*, har Riksantikvaren samarbeidet med Kenozero nasjonalpark i Arkhangelsk fylke om bevaring av trearkitektur. I prosjektperioden har hovedtema vært vedlikeholdsplanlegging og brannsikring av kulturminner, samt skjøtsel av kulturlandskap. Prosjektet er avsluttet med godt resultat og videreføres ikke i neste periode. Fylkeskommunen i Finnmark har hatt et samarbeid med Pasvik naturreservat på russisk side om undersøkelser av natur og kulturarven på Varlamøya, som ble avsluttet i 2014.

Prosjektene ved Bioforsk Svanhøvd (fra 2015 NIBIO Svanhøvd) har stått sentralt i det grensenære samarbeidet. Skoleprosjektet *Fenologi på Nordkalotten*, hvor elever på norsk og russisk side registrerer årvisse hendelser i naturen, har vært videreført i alt 16 deltakende skoler i Norge og Russland. Prosjektet *Naturfaglig samarbeid i Barentsregionen* har fremskaffet zoologisk og botanisk kunnskap, blant annet for å styrke naturforvaltningen. Prioriterte arter i prosjektet er vannfugl, smånagere og bisam, brunbjørn og elvemusling. Svanhøvd har også gjennomført et prosjekt for utvikling av naturbasert turisme i

grenseområdene, hvor det i 2015 ble produsert en bok med beskrivelse av gode lokaliteter for fugleturisme i Varanger og Murmansk oblast: *Birding across the border*.

Pasvikprogrammet: <http://www.pasvikmonitoring.org/>

Luftkvalitet på nett: <http://www.luftkvalitet.info/home.aspx>

Norsk-russisk rapport om luftkvalitet i grenseområdene:

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/2015/Mars-2015/Felles-norsk-russisk-rapport-om-luftforurensning-i-grenseomradene/>

Pasvik-Inari trilaterale park: <http://prosjekt.fylkesmannen.no/Pasvik-Inari/>

Skoleprosjektet Fenologi på Nordkalotten: <https://www.miljolare.no/nn/aktiviteter/pnc/>

Fugleguide:

http://lappugle.net/publications/Birding%20across%20the%20border_Fact%20sheet.pdf

3.5 Radioaktiv forurensning

Samarbeidet om undersøkelser av radioaktiv forurensning er i hovedsak finansiert over Regjeringens atomhandlingsplan. Prosjektene er også en del av arbeidsprogrammet for miljøvernssamarbeidet med Russland og rapporteres til den norsk-russiske miljøvernkommissjonen. Samarbeidet koordineres av en egen ekspertgruppe, som fra norsk side ledes av Statens Strålevern og fra russisk side av Roshydromet.

KLD har tildelt midler til et prosjekt i arbeidsprogrammet som ikke dekkes av regjeringens atomhandlingsplan: *Erfaringsutveksling om regulering av naturlige forekommende radionuklider (NORM) i petroleumsindustri i Arktis*. Målet er at man på sikt skal få felles retningslinjer for miljøovervåking og harmonisering av forvaltning av radioaktivt utslipp og avfall fra petroleumsindustrien. Innsatsen i perioden har vært rettet mot å finne rette kontaktpersoner på russisk side og innhente kunnskap om forvaltning av NORM i Russland. I 2015 fikk Strålevernet etablert samarbeid med relevante myndigheter på russisk side, og det planlegges et felles seminar om NORM i St. Petersburg i juni 2016.

4. BARENTSSAMARBEIDET

Flere av prosjektene i arbeidsprogrammet for 2013-2015 er en integrert del av samarbeidet under Barentsrådets miljøarbeidsgruppe. Dette gjelder prosjekter som Barents Protected Area Network (BPAN), skogvernstrategi for Barentsregionen, renere produksjon i miljø "hot spots", samarbeid med russiske regioner om avfallshåndtering og Pasvikprogrammet, som er omtalt ovenfor.

Klima er et viktig tema under Barentssamarbeidet. På Barentsrådets miljøministermøte i desember 2013 ble det vedtatt en egen klimahandlingsplan for Barentsregionen. I Barentsrådets miljøarbeidsgruppe har man arbeidet med flere av prosjektene i klimahandlingsplanen. Eliminering av de såkalte Barents miljø "hot spots" bidrar til reduserte utslipp av klimagasser og kortlevde klimadrivere. Etablering av regionale klimastrategier i Barentsregionen er et sentralt prosjekt. Et norsk bidrag til dette har vært en rapport om utslipp og potensialet for reduksjon av klimadriverne sort karbon og metan i norsk del av Barentsregionen. Skog og våtmark bidrar til å binde karbon, og bevaring av slike områder bidrar dermed til reduksjon i klimautslipp. Områdene gir også tilgang til å studere og overvåke klimaendringenes effekter på naturen i regionen. I 2015 gjorde det internasjonale Barentssekretariatet en gjennomgang av hvordan klimaplanen er blitt fulgt opp. Det har vært varierende oppfølging i de ulike arbeidsgruppene under Barentsrådet. Gjennomgangen ble

presentert på utenriksministermøtet og miljøministermøtet i 2015. Prosjektlisten i klimahandlingsplanen skal oppdateres i 2016.

Norge ved KLD overtok formannskapet i Barentsrådets miljøarbeidsgruppe for 2016-2017 under Barents miljøministermøte i Sortavala 25. november 2015, hvor statssekretær Lars Andreas Lunde deltok fra norsk side. Oppfølging av klimahandlingsplanen, arbeidet med Barents "hot spots" og regional forvaltning av vann og biodiversitet er prioriterte områder.

Barents miljøarbeidsgruppe: <http://www.beac.st/en/Working-Groups/BEAC-Working-Groups/Environment>

Utslipp av sort karbon og metan i norsk del av Barentsregionen:

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/2014/Desember-2014/Black-carbon-and-methane-in-the-Norwegian-Barents-region/>

Barents klimahandlingsplan: <http://www.beac.st/en/About/Barents-region/Climate-Change/Barents-Action-Plan>

5. NIKEL-SAKEN

Dialogen med russiske myndigheter og selskapet Kola GMKs om de store utslippene ved grensen føres både i den norsk-russiske miljøvernkommissjonen og i miljøsamarbeidet under Barentsrådet i forbindelse med Barents "hot spots". Saken har dessuten vært tatt opp på alle bilaterale møter på politisk nivå i en årrekke. På tross av dette, har ikke utslippene fra anleggene i Nikel og Zapoljarny gått nevneverdig ned de siste årene. De utgjør fortsatt ca 100 000 tonn svoveldioksid (SO₂) per år, som over 5 ganger Norges samlede utslipp. Selskapet operer i henhold til midlertidig forhøyde utslippsgrenser, som har blitt forlenget gjentatte ganger. Det er nylig vedtatt en ny lov som innfører krav om beste tilgjengelige teknologi (BAT) for russisk industri. Tidspunktet for ikrafttredelse er ennå ikke bestemt, men sentrale personer i Naturressursministeriet antyder 2019.

Nikel-saken ble senest tatt opp av statssekretær Lars Andreas Lunde på politisk nivå under Barents miljøministermøte i Sortavala 25. november 2015 og under møtet i den norsk-russisk miljøkommisjonen 1.-2. desember 2015. Lunde etterspurte hvilke konsekvenser den nye lovgivningen ville få for Kola GMK. For strategisk viktig industri og hjørnestensbedrifter som Kola GMK, kan overgangsordningene bli på inntil 14 år før kravene til BAT vil gjelde.

KLD arrangerte 16. mars 2016 et besøk til Zapoljarny for miljøarbeidsgruppen under Barentsrådet. Vi fikk ikke anledning til å se på anleggene som først forespeilet. Selskapet Kola GMK gav i stedet en orientering om virksomheten på Kola-halvøya. Selskapet opplyste at det i 2014 ble vedtatt moderniseringsprosjekter ved flere av selskapets anlegg, som skulle ferdigstilles mellom 2016 og 2018. Briketteringsanlegget i Zapoljarny var kommet i full drift fra 2016, og det foregår ifølge selskapet ikke lenger røsting av malm i Zapoljarny. Det betyr at SO₂-utslippene fra Zapoljarny skal reduseres fra ca. 40 000 tonn til ca. 5 000 tonn i 2016.

Det er grunn til å tro at når brikettene skal smeltes i Nikel, vil det føre til tilsvarende høyere utslipp av SO₂ i Nikel. Selskapet bestrider dette og hevder de har startet opp en trinnvis ombygging smelteovnene i Nikel for å fange større del av svovelutslippene og produsere svovelsyre. Hvilken effekt tiltakene får på de samlede utslippene ved grensen gjenstår å se. Det blir viktig å fortsette å følge med på miljøtilstanden gjennom miljøovervåking. Vi vurderer besøket som nyttig og mener at det bidro konstruktivt til dialogen med selskapet. Det er imidlertid viktig å fortsette å ta opp spørsmålet i alle fora og etterspørre resultater. Det er også ønskelig at norske eksperter får besøke anleggene for å kunne vurdere tiltakene.

6. NGO-SAMARBEID

KLD legger stor vekt på støtte til norske miljøorganisasjoners samarbeid med russiske organisasjoner. Sivil sektor spiller en viktig rolle i løsningen av miljøutfordringene i Barentsregionen. Støtten til samarbeidet tildeles også fordi KLD ønsker å bidra til en oppbygging av russiske miljøvernorganisasjoner som ledd i styrkingen av sivil sektor. Det har vært tildelt midler til Bellona, Naturvernforbundet, Natur og Ungdom og WWF for samarbeid med partnere på russisk side.

Situasjonen for de russiske partnerne i NGO-samarbeidet har blitt stadig vanskeligere i løpet av prosjektperioden. Bellona, Naturvernforbundet og Natur og Ungdom har alle partnere som enten er erklært som utenlandske agenter eller står under granskning for dette. Veldig mye arbeid har gått med i forbindelse med granskninger i forhold til NGO-loven. WWF-Russland samarbeider tett med myndighetene og fungerer ofte som rådgivere for myndighetene innenfor en rekke sentrale forvaltningssaker, men anser seg heller ikke som uten risiko for å bli erklært som utenlandsk agent. Agentloven er en betydelig risikofaktor for NGO-samarbeidet med Russland, og alle diskuterer sammen med russiske partnere alternative organisasjonsformer for å kunne fortsette samarbeidet. En del partnere som har blitt erklært som utenlandske agenter har opprettet konsulentselskaper i stedet eller gjort andre organisasjonsmessige tilpasninger.

På tross av dette har NGO-prosjektene i all hovedsak blitt gjennomført etter avtalte planer, og det er oppnådd en del gode resultater. NGO-ene har arbeidet med spørsmål som industriforurensning, fornybar energi og energisparing, klima, havmiljøspørsmål, naturvern og biodiversitet, demokratiutvikling, miljørettigheter og organisasjonsbygging. KLD mener at de frivillige miljøorganisasjonene fyller en nødvendig funksjon med å sette fokus på miljøproblemer og skape engasjement for miljøspørsmål. I Russland er det sivile samfunn nå i en svært utsatt stilling. Vi mener derfor at det er svært viktig å fortsette å fremme samarbeid mellom norske og russiske organisasjoner som arbeider med miljøvern.

7. INTERNASJONAL MILJØFINANSIERING

KLD har i perioden 2013-2015 brukt deler av belastningsfullmakten til å utbetale det norske bidraget til Den nordlige dimensjons miljøpartnerskap (NDEP) miljøpartnerskapet og til Den nordiske miljøfinansieringsorganisasjonen NEFCO. Sammen med Project Support Instrument (PSI) er disse institusjonene viktige virkemidler for miljøforbedringer i våre nærområder og i Barentsregionen.

EUs sanksjoner overfor Russland medfører begrensninger i de internasjonale finansinstitusjonenes aktiviteter. Dette gjelder alle de store bankene så som EBRD, den Europeiske investeringsbank m.fl. NDEP må på grunn av sanksjonene avholde seg fra å finansiere nye prosjekter i Russland, men viderefører igangværende prosjekter. Det har derfor ikke vært aktuelt å fylle på NDEPs miljøvindu med nye midler i 2014 og 2015. NEFCO har fremdeles mulighet til å vurdere nye prosjekter i Russland, basert på en vurdering av nordisk interesse i hvert konkrete tilfelle. Prosjekter knyttet til Barents "hot spots" er blant det som prioriteres. NEFCO er dermed av avgjørende betydning for miljør Samarbeidet i Barentsregionen. PSI er også fortsatt åpen for nye prosjekter.

8. VEDLEGG

1. Arbeidsprogrammet 2013-2015
2. Prioriteringer for miljøvernssamarbeidet med Russland 2013-2015
3. liste over tilsagn og forbruk i 2015